

БЕЛАРУСКАЯ
КРЫНІЦАBIEŁARUSKAJA
KRYNICA

Palityčnaja, hramadzkaaja i literaturnaja hazeta.

Adres Redakcyi i Administracyi:
WILNIA, ZAWALNAJA 1—1 (Wilno, Zawalna 1—1).
Redakcyja adčyniena ad 9 hadz. ran. da 4-aj uwieč.

HAZETA WYCHODZIĆ RAZ U TYDZIEŃ.

„Biel. KRYNICA“ kaštuje na hod—4 zał., na paŭhoda —
2 zał., na 3 miesiacy—1 zał. Zahranicu ŭdwaja daražej.
Ceny abwiestak pawodle ŭmowy.

Праз мову бліжэй да народу!

Мова для кожнага паасобнага чалавека ёсць знакам, які розьніць яго ад ніжэйшых стварэнняў, правадніком ідэалаў, якія ён атрымлівае ад другіх і якімі з другімі дзеліцца і ўрэшце варункам поўнага яго развою як цела, так і душой, варункам таго лепшага жыцця, да якога чалавек з прыроды сваёй бязупынна імкнецца. Праўда, чалавек можа жыць і бяз мовы — жыць-жа нямыя і глуханямыя — але жыцьцё іх хутчэй толькі зьвярынае, чым людзкое.

Нешта падобнае заходзіць так-жа між мовай і народам. Народ — гэта як-бы такая складаная адзінка, асоба, для паўнаты жыцця якой неабходная мова, мова ёй зразумелая, блізкая, родная яе. І так, як паасобны чалавек, страціўшы здольнасць гаварыць, чалавек нямы, для сваёй асобы як-бы памірае, бо ўжо сваёй асабовасці як след развіць, палепшыць, убагаціць і выявіць не патраціць, — так і чалавек складаны — народ, страціўшы сваю ўласную мову, для сябе, для сваёй народнай асабовасці звычайна перастае жыць.

Але сіла жыцця сапраўды магутная. Анямеўшы чалавек звычайна забыцца і адрачыся ад сваёй асабовасці ня хоча, ён замест утрачанай мовы шукае іншых знакаў, ужо сусім вонкавых і празіхлучыцца з акружаючым яго светам і праз іх разьвівае далей сваю асабовасць, выяўляючы часта значныя, а часам і вялікія здольнасці. І народ, які страціў сваю родную мову, страціў якбы здольнасць выяўляць сваю асабовасць тымі знакамі, тэй мовай, якую яму дала маці-прырода беспасрэдна, — так-жа для сваёй народнай асаблівасці незаўсёды ўмірае, а часам прысвойвае сабе іншую, ужо гатовую, чужую мову, пры помачы якой далей жыве, творыць і куе сабе штораз лепшае жыццё. Прыкладам тут могуць быць Амэрыканцы і Швайцарцы, якія ўважаюць сябе за асобны народ, а ўласнай, асобнай, сваёй роднай мовы ня маюць і карыстаюцца мовамі чужымі, якія яны сабе прысвоілі за свае родныя: Амэрыканцы — англійскую, а Швайцарцы — нямецкую, французскую, італійскую.

Апрача гэтых двух народаў, што чужыя мовы прысвоілі сабе за ўласныя, ёсць на свеце яшчэ больш. Затым вучоныя, апіраючыся між іншым і на гэтых фактах, пярэцяць, што ўласная, родная мова народу

яшчэ не належа да сутнасці панняцця народу, бо можна быць народам і карыстацца чужой мовай.

Магчыма, што так ёсць сапраўды, але так-жа ёсць праўда, што звычайна асобны народ мае і сваю асобную мову, і што калі народ, траціць сваю мову, дык ён фактычна, як народ, умірае, і што тыя народы, якія асталіся жыць, прысвоіўшы мову чужую — гэта толькі выняткі.

Асаблівае мае значэнне родная мова для народу беларускага. Тут яна зьяўляецца бадай рэчай істотнай для народу. Границы Беларусі кругом аткрытыя, плыўкія і яны рэзка нічым не аддзяляюць гэтай краіны ад Расеі і Польшчы, а пры тым беларускі народ, будучы сваяком паходжаннем і мовай Паляком і Расейцам, закінуўшы сваю родную мову, — хто ведае, ці ўстоіць на ўласных нагах, хто ведае, ці захаваў-бы сваю народную асабовасць і, зліўшыся з гэтымі сваяцкімі суседзямі, ці не перастаў-бы сусім існаваць?

Словам, для нас наша мова — гэта варунак нашага народнага існавання і, як і для кожнага народу, варунак і сродства нашага развіцця, нашай лепшай будучыні. Прыкладам цаны беларускай мовы, як правадніка іх мэтай, служаць адносіны да яе Саветаў. Комунізм народу, як складанай адзінкі, як асабовасці, не прызнае, у комуністаў існуюць толькі звычайныя вытворцы і спажыўцы. Аднак маскоўскія комуністы, хоць не прызнаюць і нават нішчаць беларускую народную асабовасць, пакідаюць жыць беларускую мову і на т па свайму яе разьвіваюць: раз затым, што нязмога ім яе знішчыць, а другі раз, што яна патрэбная ім як найлепшы латак, праз які прапускаюць яны ў народ ідэі маскоўскага комунізму. І з гэтым у іх выходзіць некая дзіўна: беларускую народнасць нішчаць між іншым пры помачы беларускай мовы, пішучы гэтай мовай выключна тое, што кіруецца да забіцця народнасці. Гэта нешта падобнае да таго, як-бы агонь замест вадой ды алівай ці газай тушыць. Яны аднак інакш думалі, ну й няхай сабе, але праўда праўдай, што большавікі так ці гэтак, а мову беларускую даволі высока цэняць.

А як-жа з гэтым у нас, тут у Зах. Беларусі? Тут, на славах адносіны нашы да роднай мовы, ясная рэч, куды вышэйшыя за савецкія, але, на жаль, гэта сапраўды толькі на славах, бо мы

тут ня толькі нічога ня робім, каб беларускую мову разьвіваць, убагачаць, ачышчаць, але якраз наадварот: гаворым і пішам як папала, у гутарцы і ў друках ужываем замест чыстай беларускай мовы часта нейкую польска-маскоўска-беларускую трасянку, больш-менш густа да таго падсыпаную мякінай агулам чужаземных слоў.

Тымчасам гэтакія нашы адносіны да роднай мовы не варожыць нашаму народу нічога добрага. Некалі, у нашай мінуўшчыне, беларуская мова, упрэжана ў дзяржаўна-шляхоцкія аглоблі і адарваная ад родных народных караняў, вырадзілася, сталася адумасловай урадавай, актавай, кніжнай урэшце мовай, далёкай і на т чужой народу і мала зразумелай.

Да нечага падобнага можам дайсьці і цяпер, калі рашуча ня зьменім нашых адносінаў да роднай мовы. Можам дайсьці да таго, што мова наша, мова так зв. літаратурная, становіцца нейкім звычайным жаргонам інтэлігенцыі і поўінтэлігенцыі, а для народу чужая і малазразумелая, якая ня будзе здольнай ані навучыць чаго народ, ані быць правадніком для яго культуры, дабрабыту і поступу.

Вось-жа з практыкай жаргону ў мове мусімо скончыць безпаваротна. Мусімо сапраўды пазнаць сваю мову, чыста гэтай мовай пісаць, гаварыць і гэтым яе разьвіваць і ўбагачаць, каб яна была для народу, праўда, не самамэтай, але вялікай грамадзкай і духовай яго вартасцяй.

Да гэтага вядзе: пазнаньне нашай даўнейшай кніжнай мовы і ўмелае крытычнае з яе карыстаньне, належнае пазнаньне мовы твораў лепшых сучасных беларускіх пісьменьнікаў, стараньне ніколі ня ўжываць — хіба толькі з мусу, як няма іншага выхаду — розных «загранічных» чужых слоў, далей стараньне думаць пабеларуску, а прадусім пазнаваньне беларускай жывой народнай мовы і практыкаваньне так думаць, гаварыць і пісаць, як гэта робіць народ. Чыста пабеларуску і пры тым сапраўды стройна бадай усё можна выказаць, але гэтага трэба вучыцца прадусім у такога першараднага вучыцеля, якім ёсць для гэтай справы народ.

З прыемнасцяй мусім аднеміць, што сапраўды пабеларуску пішучы некаторыя сучасныя пісьменьнікі Сав. Беларусі. Прыкладам гэтага можа служыць свежа выдадзеная кніжка Міхасы Лынькова «На чырвоных лядах»,

Daloki Uschod,
Ukraina i Biełaruś.

Pahroza wajny na Dalokim Uschodzie ŭściaż niepakolc bałšawikoŭ, a eŭrapejskija hazety ŭab hetym pišućy čwierdziać, što wajna miż Sawietami i Japonijaj musić być. Sawiety choć i trasuć na pastrach štychom, ale śmia-rotna bajacca Japonii i wykručwajucca, kab nia ŭleżci ŭ wajennuju zawiaruchu, bo wiedajuć, što henaśa wajna dla ich končycca niekarysna. Kamunisty dobra wiedajuć, što kali pačniecca wajna na Dalokim Uschodzie i treba budzie pasłać wojska tudy, pakidajućy ŭ centrach S.S.R.R. siły tolki dzieła ŭtrymańnia režymu ŭnutry, dyk lohka mohuć adarwacca ad Sawietaŭ Ukraina i Biełaruś. Dzieła hetaha bałšawiki i žorstka raspraŭlajucca z ludźmi, u katorych zapadozrać „nacyjanalny ŭchil“.

Ab hetym dobra wiedajuć i japoncy, što Ukraina i Biełaruś, kab być niezaležnymi dziaŭstawami, musiać addzialicca ad Sawietaŭ i wiedajuć, što na Ukrainie i Biełarusi henyja separatystyčnyja imknieńni wialikija i mocnyja. A hetkaje palityčnaje pałažeńnie Sawietaŭ karysnae Japonii dzieła apawawañnia Władystoku i ŭschodniaha Sibiru. Dyk Japonija hatowicca da wajny poŭnym chodam.

Bałšawiki ŭžo prabawali z Japonijaj wyrešyć spor mirmym ślacham, prapanujućy śpiarša zaklučyć dahawor ab nienapadańni. Japoncy adnak henju prapazyku Sawietaŭ adkinuli, što i pačwiardžaje, što Japonija mirmymi dahaworami wyraščać sporu z bałšawikami nia dumaje.

Treba spadziawacca tak-ža, što ŭ wypadku sawiecka-japonskaj wajny bałšawiki pačali-b tracić swaje palityčnyja zdabytki i ŭ Eŭropie, dzie ŭsie hublajuć wieru ŭ trywałkaść sawieckaj ŭłady ŭ Rasiei. Ab hetym pačwiardžajuć fakty, što eŭrapejskija hazety časta pišućy ab palityčnaj prablemie na ŭschodzie Eŭropy, biaruć pad uwahu prablemu ŭkraińskuju i biełaruskaju.

Adna anhliskaja hazeta ab palitycy na ŭschodzie Eŭropy piše hetak: *Ideja ŭklučyć Ukrainu ŭ zachodnia-eŭrapejskuju systemu i adsunuć Maskoŭščynu na ŭschod nadzwyčajna pawabnaja. Adnak ustup Niamiečcy ny i Połšcy na Ukrainu budzie supiarėny z intaresami Wialikaj Brytanii.*

Dalej zahraničnyja hazety, abhawarwajućy sprawu ŭschodnia eŭrapejskaj palityki, čwierhzić, što dzieła ŭtrymańnia supakoju i dzieła eŭrapejskaha ekanamičnaha postupu patreba niezaležnaja Ukraina i hrupa niezaležnych dziaŭžaŭ na ŭschodzie Eŭropy, jakija twaryli-b z Ukrainaj palityčnuju federacyju, addzialajućy Rasieju ad zachodu. Ureščie hetuju hrupu dziaŭžaŭ na ŭsch. Eŭropy twaryć nastala para. Tak, biazumoŭna paral A twarysca jana pačniecca ŭ Charkawie i Kije- wie, u Miensku i Smalensku. D.

якая, калі ня браць у ёй пад увагу комуністычнага духу і розных граматычных недарэчнасьцяў, вынікаючых з апошняй палітычнай у Саветах рэформы беларускай мовы, збліжаючай яе да расейскай граматыкі, — сапраўды можа быць узорам, як трэба пабеларуску пісаць і як гэта сапраўды стройна і цалком зразумела для народу выходзіць.

Дык праз беларускую мову бліжэй да беларускага народу!..

Z sialanskaha žyćcia ũ našym Krai.

Apošnja hady dla sialanstwa našaha Kraju wielmi ciażkija. Kożnuju wasioń i zimu pa ũsim Krai Zach. Bielarusi i Uščod. Litwy razlahajucca stohny sialan pad ciażaram niedastatkaŭ i padatkaŭ. A kożnaj wiasnoj sialanie našy haładajuć i za padkormliwańnie dy nasieńnie zalazajuć u daŭhi hrašowija i šarawarkawa-adrabotnyja. Pobač z hetym zaciachwajucca padatki i strachowija dy inšyja pawinaści. Poruč z hetym zadoŭhańniem upadaje i sialanskaja razdroblenaja haspadarka; pustošycca pole, bo nia ma čym jabo ũdebrać, apuskajucca i budynki, bo nia maje sialanin siły ani napraŭlać starych, ani budawać nowych.

Małaziamielle i ũpadak budoŭli.

Ab pryčynie małaziamiella siarod našaha sialanstwa i patrebie ziamielnaj reformy z pryrezkaj ziamli małaziamielnym haspadarkam my nia raz užo pisali i budziem pisać dalej.

Dziela taho, što los nas zwiazaŭ z Polščaj, a ziamielnaja reforma, jakoj našaje sialanstwa pad Polščaj čakaje užo druhi dziesiatk hadoŭ, całkom zależnaja ad polskaj ahrarnaj palityki, za chodam jakoj my zorka sočym.

Nadowiačy „Kurjer Wileński“ nadrukawaŭ karotkaje raźjaśnieńnie polskaha ministra Ziemirolabstwa polskaj ahrarnaj palityki. Z hetaha raźjaśnieńnia dawiedwajemsia, što ũ Polščy ũ 1930 h. schutaryzawali 509 tysiačaŭ hektaraŭ ziamli, a ũ 1933 h. — 402 tys. hekt. Kolki schutaryzawali haspadarak u našym Krai, ministr nie skazaŭ. My adnak wiedajem što henaja chutaryzacyja prawodziłasia i ũ našym Krai i wiedajem jak prawiedzienu; pryrezki ziamli małaziamielnym haspadarkam nia było, była tolki klasyfikacyja chutaryzawanych hruntaŭ i hetym „pašyrali“ plošču małaziamielnym haspadarak koštam krychu šyrejšych sialanskich šnuroŭ. U wyniku hetkaj palityki amal usie schutaryzawanyja haspadarki jość małaziamielnyja i praz hetu niazdolnyja da praduktyŭnaj wytworčaści.

Pry pierachodzie na chutary treba było i pierabudoŭwacca. Sialanie pieranosili i pierabudoŭwali budynki staryja, bo ab budawańni nowych ciapiet strach i padumać; treba ũsiu haspadarku pradać, kab chatu pabudawać.

Ciapiet našaja wioska wyhladaje na wializarny sialanski muzej, dzie pilna šolerahuć, kab nie źmianiaŭsia jaje stary wyhlad. I sapraŭdy tam usio staroje: sposab haspadarawańnia stary, ziemirolabskija pryłady staryja, budynki staryja i wopratka ludzkaja staraja.

Dziaržaŭnyja zapamohi, ustrymańnie licytacyjaŭ i sekwestratskija nałoži na 1.500.000 zł.

U časy takoha haspadarčaha zastaju, sialanskaj haładžoŭki i sialanskaha haspadarčaha zaniepadu, padatkowija ciażary ũžożanyja na našaje sialanstwa nie źmianiajucca i nie ablahčajucca.

Praŭda, urad pamahaje hałodnym i prysylaŭ wahonami ježu, za jakuju ciapiet-ža sialanin pracuje, robiacy i papraŭlajuć darohi i masty. Ale-ž heta tolki ciapiet, a što budzie dalej?.. Małaziamielnyja sialanskija haspadarki hetak apuščanyja nia zmohuć zaspaŭkoić i pieršych wielmi ahraničanych patreb našaha sialanstwa. Pry hetym treba ũziać pad uwahu, što sioleta nia ũsiudy chapaŭe i nasieńnia. Praŭda, urad paturbawaŭsia i tut, dy wyasyhnawaŭ našamu sialanstwu 150.000 zł. siaŭnoj zapamohi. Ale-ž heta kapla ũ mory; patrabujućyja nasieńnia dastajuć jaho najbołš pa 3 pudu na haspadarku i to na zwarot z dobrym procentam.

Siarod hetaj biady našaha siała „pracujuć“ u wioscy i padatkowija sekwestratary, jakija wykonwajuć swaje abawiazki, šukajuć u sialan taje majamaści, jakuju možna za padatki apisać i pradać z licytacyi.

Praŭda, urad i ũ hetaj sprawie pamahaje sialanstwu; jon zahadaŭ nie prawodzić pa wioskach licytacyjaŭ praz čas siaŭby — ũsiaho praz dwa tydni. Ale miascowyja skarbowyja ũłady robiat swaju rabotu. Jany razasłali ũ našym Krai, tolki ũ dwuch wejawodztwach, u Wilenskim i Nawahradzkim bołš miliona „upomnień“, kab płacili zalehlyja padatki. A my wiedajem užo i z praktyki, što za kożnaje „upomnienie“ skarbowyja ũłady zyskiwajuć z apadatkawana pa 1 zł. 50 hr. Takim čynam našaje sialanstwa, atrymliwajuć i adrablajuć za zapamohu, kab nie haładać i dastajuć zwarotnuju z procentam zapamohu siaŭnuju, apynułasia abložanym tolki ũ Wilenščynie i Nawahradčynie bołš jak na 1.500.000 zł. nałoham, jak heta widać z skarbowych „upomnień“.

Hazeta „Piast“ piša ũ hetaj sprawie hetak: „masawaje rasyłańnie „upomnień“ nasielnictwa „Kresau“ uwažaŭe za „administracyjnaje“ abkładanie padatkami“.

Piaciŭhodka ziamielnaj reformy ũ Polščy i Bielarusy.

Z raźjaśnieńnia min. Ziemirolabstwa polskaj ziamielnaj palityki dawiedwajemsia, što ũ minulum hodzie rasparcelawali ũ Polščy 83 tysiačy hektaraŭ ziamli. Kolki rasparcelawanaj hekt. u našym Krai i kolki nadielenych hetaj ziamloj bielarusau.

Čarhowaja biezpadaŭnaja kanfiskata „Bielaruskaj Krynicy“.

Administracyjnaja ũłady zahadali, a palicyja skanfiskawała Nr. 15 „Bielaruskaj Krynicy“ z dn. 1.IV. s. h.

Kab skanfiskawać hazetu, zakon trebuje sudowaha paćwierdžańnia kanfiskaty.

Woš-ža Akrużny Sud i hetaj

kanfiskaty nie paćwierdziŭ pakazwajućy, što ũ źmieście artykulu, za jaki hety numar „Biel. Krynicy“ byŭ skanfiskawany, nia ma aničoha prastupnaha.

Pry hetym treba skazać, što heta nia pieršaje zdareńnie, — sioleta staŭaje — adno za druhim.

Z h a z e t.

Swaju kryŭdu pabačyli

Polskija hazety narakajuć na adnosiny čechasławackich ũladaŭ da polskaha školnictwa ũ Čechasławacžynie. Jany pišuć, što ũ Čechasławacžynie źmianiajucca lik polskich škol i lik polskich wučniaŭ. Jany ćwierdziać tak-ža, što byli i tam nadużyćci padčas pierapisi nasielnictwa, padčas jakoha źmienšana sapraŭdnaja kolkaść palakoŭ u Čechasławacžynie.

Hetak žalacca polskija hazety na kryŭdy, spryčynienyja polskamu nasielnictwu ũ Čechasławacžynie. A hetaja-ž samyja hazety z damahańniaŭ rodnaj školy bielarusau i ũkrainceŭ pad Polščaj, dy sa skarhaŭ hetych narodaŭ na błaħija adnosiny ũsćiaŭ pašmiechwalisia i pašmiechwajucca.

Wiestki z zabytaha kraju.

Tak nazwaŭ swaje ũwahi ab ziemlach Zachodniaj Bielarusi (pieradusim Nawahradčynie) supracounik waršaŭska-

u raźjaśnieńni nia skazana i my ad našaha sialanstwa ab hetym nia čuli.

Dawiedwajemsia tak-ža, što ministarstwa Ziemirolabstwa maje plan ziamielnaj reformy, jaki budzie prawodzić praz čarhowych 5 hadoŭ. Pawodle hetaha planu maje być rasparcelawanych wa ũsiej Polščy 225 tysiač hekt. z dwaroŭ: dzlaržaŭnych, Dziaržaŭnaha Banku Rolnaha i pryusowa wykuplenaj na padstawie zakonu ab ziamielnaj reformie. Aprača hetaha pradbačycca i parcelacyja prywatnaja. Ahułam, majuć parcelawać što hod pa 125 tysiačaŭ hekt. Pry hetym u raźjaśnieńni padčyrknuta, što abšaraŭ henych znachodzilca 40 procentaŭ u zachodniaj čaści Polščy, a rešta ũ Polščy centralnaj i na „Kresach Wschodnich“.

Z hetaha jasna, što niekatoryja dwary i ũ našym Krai pojduć na parcelacyju pry wykanańni hetaha piaciŭhodnaha planu ziamielnaj reformy. Cikawa pry hetym, ci bielaruskija małaziamielnyja i biezziamielnyja sialanie dastanuć należnyja nadieli i kolki takich ščaśliwych budzie?

p—k.

ha časapisu „Kurjer Poranny“ (Nr.110, z 22.IV.1934 h.). U im aŭtor spačatku robić dawoli trapnyja ũwahi haspadarčaha charaktaru:

„...Padziel ziamli nieraŭnamierny — ad ćwierci hektara na siamju, da kolki dziesiatkaŭ tysiač hektaraŭ, zhurtawanych u adnych rukach. Wialikija ziemirolabskija i lasnyja dwary naležać da palakoŭ... Majuć jany za saboj bahatuju historyju, a ciapiet — tysiačy hektaraŭ lesu i ziamli. Majuć wialikija pałacy, šmat słuhaŭ, nieaplačanyja padatki, ahramadnyja daŭhi. Naahuł ab ich haworać błaħa, i to ũsie... lchnaje haspadarańnie fatalnaje... Pawodle apinii specau, jany zasudžanyja na źniščenie...“

Dalej znachodzim šlozki pa „zmużyčeńniu“ „polskaj“ šlachty na bielaruskich ziemlach:

„...Nažal, jość wioski Saplicaŭ, Hrečechaŭ, Trajewičaŭ, Mickiewičaŭ, u jakich mała jość šladoŭ polskaj kultury, a chatniaj štodziennaj mowaj — bielaruskaj. Narodny bielaruski paet u Miensku, Jakub Kolas, zawiecca ũ sapraŭdaści Mickiewičaŭ. Cikawaja daroha, jakuju prachodziat raniejšyja šlachockija masy na „Kresach“, dzie razam z zmużyčeńniem... idzieć pierajmańnie bielaruskaj haworki...“

I ũ kancy — zahadki, jakija trywožać, mučajuć sumleńnie biednaha pisaki (i nia tolki jaho...):

„Jakaja budućynia hetaha narodu z minimalnymi patrebami, jaki ũsio złoje, ci dobreje, prymaje z filozofičnym spakojem (?—V.), biaz uzwarušeńnia, biaz sentymentu? Što budzie z tej masy, jakuju, zdajecca, možna ũfarmawać na ũsiakija łady? Jak buduć wyhladać nowaje i dalejšyja budućyja pakaleńni tady, kali siańniašniaje wymreć...?“

Dy nia dumajcie, panočki, što adkazy na hetaja „zahadki“ i budućyniu bielaruskich masaŭ budzie twaryć, „farmawać“ niechta čuży, za starany. Usim im, razam z „Kur. Por.“, zaŭsiody astaniecca skromnaja rola tolki pryhladacca da ũsiaho i stawić sabie trywożnyja pytańni.

V.

3 беларускага палітычнага жыцця ў Менску ў 1917-18 г.

(Рэфэрат Кс. В. Гадлеўскага прачытаны на Надз. Агульным Сходзе Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Вільні ў 16-тыя ўгодкі Абвешчаньня Незалежнасьці Беларусі дня 25 сакавіка 1934 году)

(Працяг, гл. „Бел. Крыніца“ № 18).

IV. Прычыны пасылкі тэлеграмы да Вільгельма II

Пасьля з’яднаньня ўсіх беларускіх груп у Радзе БНР. трэба было ўзяцца супольнымі сіламі за пазытыўную работу над увядзеньнем у жыццё трэцяй устаўнай граматы аб незалежнасьці Беларусі. Аднак над Менскам і цэлым краем моцна зацяжыла рука нямецкага жаўнера. Вайсковая нямецкая ўлада зырка сачыла за ўсімі праявамі беларускага руху. Трэба было так ці інакш увайсці з ёю ў кантакт з мэтай будаўніцтва незалежнасьці Беларусі, тымболей, што якраз у тыя часы немцы прызначалі незалежнасьць Украіны і Літвы¹⁾ Менскія

беларускія дзеячы аб гэтых фактах ведалі і паволі прыходзілі да пракананьня аб канешнасьці падобнага звароту да нямецкіх цэнтральных уладаŭ. Перад гэтым Рада Рэспублікі і Прадстаўніцтва, кожнае ад сябе, зварочваліся да нямецкага ўраду з дамаганьнем прызнаньня Беларусі, аднак без рэзультату, цяпер-жа пасьля злучэньня быŭ пададзены праект паслаць тэлеграму ад Рады Рэспублікі, аб’ядноўваючай усе беларускія партыі, і ўжо не да нямецкага ўраду або райхстагу, але да самога кайзера.

Ініцыятыва пасылкі тэлеграмы выйшла ад Скірмунта. Спачатку на высылку тэлеграмы ня ўсе згаджаліся, бо крок быŭ запраўды рызыкоўны, але потым, ня бачачы іншага выхаду з тагачаснага цяжкага палажэньня, а з другога боку маючы прад сабою прыклады Літвы, Украіны і нават Польшчы, якія былі прызнаны немцамі *de jure*, сябры Рады прыходзіць да пракананьня аб патрэбе высылкі тэлеграмы... Болей празорлівыя пасылаюць Скірмунта ў менскае Обэр—Коммандо разьведаць грунт. Обэр—Коммандо, відаць само не ар’ентуючыся ў палітыцы свайго цэнтру, а можа хочучы дадаць яшчэ адзін козыр нямецкай міжнароднай палітыцы у форме тэлеграмы ад Беларускай Рады, падае надзею, што тэлеграма да кайзера знойдзе ў Бэрліне належны водгук...

Дык справа тэлеграмы была пастаўлена на парадок дня на закрытым паседжаньні Рады дня 25 красавіка 1918 г. Сам прынычп пасылкі тэлеграмы ня выклікаў большых спрэчак (гэта было ўжо вырашана ў прыватных гутарках), а доўгую, і вельмі доўгую дыскусію выклікала зрэдагаваньне тэлеграмы і яе змест.

і незалежнай дзяржавы на аснове памянёнага мэморыялу Літоўскай Краёвай Рады з дня 11.XII.1917 г.“ (гл. „Гоман“ № 25 з дн. 26.III.1918 г.).

Ішло аб тое, каб не сказаць замнога і не сказаць замала. Урэшце, пасьля доўгіх і гарачых спрэчак быŭ прыняты такі тэкст тэлеграмы: „Рада Беларускай Народнай Рэспублікі, як аб’р’яная прадстаўніца Беларускага народу, звяртаецца да Вашай Імператарскай Вялікасьці са славамі найглыбейшай падзякі за асвабоджэньне Беларусі нямецкімі вайскамі з цяжкага ўціску чужога пануючага зьдзеку і анархіі. Рада БНР дэкларавала незалежнасьць цэльнае і нездзялімае Беларусі і просіць Вашую Імператарскую Вялікасьць аб абароне ў яе кіраваньнях дзеля ўмацаваньня дзяржаўнай незалежнасьці і нездзялімасьці краю ў звязку з Германскай Імпэрыяй. Толькі пад абаронай Германскай імперыі бачыць край сваю добрую долю ў будучыне.“²⁾ Пры галасаваньні за тэлеграму было пададзена 35 галасоў, проціў — 4 галасы, 4 устрымаліся.

Прыхільнікі высылкі тэлеграмы аргументавалі так: у тэлеграме няма зрачэньня незалежнасьці, а нават гэтая незалежнасьць два разы падчырквіаецца, апроч гэтага гаворыцца аб нездзялімасьці краю; няма там ні слова аб тым, што Беларусь пераходзіць пад панаваньне немцаŭ, а толькі гаворыцца аб звязку або саюзе з Нямецчынай; Нямецчына, як дзяржава далейшая, не так страшная для існаваньня Беларусі, як напрыклад Расея або Польшч. Апсоч гэтага гаварылася аб эканамічных карысьцях сувязі з Нямецчынай, куды Беларусь зможа высы-

2) Аўтэнтычны тэкст тэлеграмы зьмешчаны ў зборніку „Беларусь“, Менск 1924 г. стр. 203. Цытуе гэтую тэлеграму і Ст. Элюі ў сваёй брашуры „Sprawa białoruska“ (Варшава, 1931, стр. 36), але ў сфальшаваным выглядзе. Наагул брашура гэта напісана вельмі павярхоўна і поўная памылак. Відаць аўтар, ня знаючы беларускай справы, збіраў бяз ніякага крытыцызму тое, што казалі іншыя.

1) Украіна была прызнана незалежнай на аснове Берасьцейскага трактату з дня 3 сакавіка 1918 г., а Літва 23 сакавіка гэтага-ж году. Адносна прызнаньня Літвы справа была так. Дня 11 сьнежня 1917 г. Літоўская Тарыба была звярнуўшыся да нямецкага кайзера ўраду з мэморыялам, просячы „адбудаваць Літву, як незалежную дзяржаву, звязаную з Нямецчынай вечнай сувязяй і канвенцыямі.“ На гэту просьбу канцлер нямецкі заявіў дня 23.III.18. літоўскай дэлегацыі наступнае: „Пасьля таго, які быўшы раней дзяржаўных сувязяў Літвы цяпер няма, Літва прызнаецца Нямецчынай свабоднай

Як у байцы.

„Вілн. Рyt.“ (№ 30, 1934 г.) у артыкуле „Бара́ба за літоўскую мову ў Рудніанскім ка́сцiе“ мі́ж іншым піша наступнае.

— Парафія Рудніа (гм. Араны) належа да тых літоўскіх парафіяў, у якіх літоўцы змушаны вiе́сцi па-ста-яаннуу бара́бу за правы сваеі мовы ў ка́сцiе.

З погляду нацыянальнага парафія Рудніа чыста літоўскага. Палакоўразам з прыбышамі 12½%. Набаженства ў ка́сцiе ў Рудні ўжо праз чатыры гады адбываўся напалоуу палітоўску і папoлску.

Але hetki парадак у hetым ка́сцiе-ле не заўсiоды быў. Да прыездз у ві-зытатыяі у Рудніу арцыб. Ялбзыкоўскага ў ка́сцiе henым было ўсiо тoл-кі палітоўску. Арцыбіскуп парадак he-ты змяняў. Парафіянiе прасiлi яho, каб было ў iч ка́сцiе пастарoмy. Падалi прoбсy, jakyжy падпiсалi кaлa тысячы парафіян літоўцаў.

Гады бiаху́ц, а арцыбіскуп прoбсy літоўцаў спoўнíц ані дyмае. Літоўцы страчiлi ўжо і надзею на яho і пачалi змaхacca за роднуу мову рознымi iншымi спoсaбамi. Яны бaкатужýц пoлсkиa нaбажeнствy, а тaк-жa нe дa-жýц aчwиaр на ка́сцiо́л.

Асаблiвa cиkавa з hetымi aчwиaрaмi. У Рудні тpeбa кpы́ц ка́сцiо́л. Woш-жa літоўцы сабpaлi хpoшы тoлкi на пaлoвy, а дpужу пaлoвy дaчу пaкiнyлi пaкpы́ц пaлакoм. Кaлi — кa-жýц — пaлaкi мaжýц пaлoвy нaбажeн-ствaў, дык нiачaж і рaсчoды на кa-́сцiо́л бyдýц пaпaлaвiнiе. Тымчaсaм з hetаha нiчoгa нiа вoчoдзíц, бo пaлaкoў тaм жмiе́нka.

Цiа́жka аднaк літоўцам у парафіі Рудніа, але яны нiа пaдaжýц дyчaм. Яны глyбoкa пpакaнaны, штo спpавiд-лiвaш́ц раней ci пaзнeй вoзмiе вiерч. І спpавiдлiвaш́цi heнaж яны пaстaнa-вiлi шyкáц. —

Woш-жa з hetым yсiм вoчoдзíц сапpаўдy, як у бaйцy. Каб у нaшым двaццaтyм вiеkу дy дзiелiсiа ў жы́-цi рeлiгíнa-нaрoднyм hetkиa кpыўдy! На жaл, heтa фaкт і тo жoн нe адзiн.

Асаблiвa-ж пaдoбнyжy пaлiтyкy арцыб. Ялбзыкоўскага балу́ча адчу́лi і адчу́вaжýц дaлeй бiелaрyсy кaтaлiкi. Але і heтa дa лeпшaгa — бiелaрyсy змyшaны ciапiеp бoлш пpacaвáц дa swaгe нaрoднaш́цi і бaрaнíц сiабiе ад нaкiнyтaй у ка́сцiе пoлсkаш́цi спoсa-бaмi iншымi, чoѓe мiе́нш вiдoмымi, але бoлш пeўнымi.

М. К.

Грамадзяне! Закладайце
 Гуршкі Беларускага Інстытуту
 Гаспадаркі і Культуры!

Zakrapleńnie francuska-polskaha sajuzu.

Апошнімі часамі Польшча пачала мiе́нш прыслухвaцца ў справax мiж-нaрoднyх францускай палiтыкi і пaвiа-лa swaжy зaхpaнiчнyжy пaлiтyкy сaмa-стojнa. Заклyчылa дaгaвoр з ССРР, з Нiамiе́ччынaй і пачaлa сaмaстojнa вiа́сцi пaлiтyкy на мiжнaрoднaй aрeнiе. Hetkиa пaстyпкi Пoлшчy нiа сyсiм дa ўспaдoбы Францыі і jанa тaк-жa „aсты-лa“ дa Пoлшчy.

Hetkиa „aстылiжa“ сyаднoсiны aчa-лaдзiлi пa кpысiе і пoлсkа-фpaнцyскi сa-жyз. Каб heтy сaжyз нiе зaмiеpз сy-

Zawastreńnie niamiec.-litoўskich adnosin.

З Koўна пaдaжýц: Літоўскi мi-нiстp зaхpaнiчнyх спpаў пiеpаслaў пpадстaўнiкoм дзiаpжaў, jakиa пaдпi-салi Кляпeдзкi статyт, фaтaхpaфiлi дaкy-мaнтaў. Дaкyмeнты heтyжa выжaўлaжýц пpocиўдзiаpжaўнyжy дзiелнaш́ц нiамiе́ч-кiх нaрoднyх сoцyялiстaў у Кляпe-дзiе. Тpeбa спaдзiавacca, штo heнyжa дзiаpжaвy пaтpeбyжýц ад Нiамiе́ччынy выжaснiе́ннiа.

Думка аб

mahutnym sajuzie ўschodnia - azijackich dзiаpжaў мoчнa пyжaе балшaвiкoў.

Штo Jапoнiя ў Azii чoчa бы́ц дыктaтaркaй, кoжнaмy jаснa. Нiе пaдa-бaжecca heтa нiеkaтoрым eўpaпeйскiм дзiаpжaвaм, нiа лyбíц heтaй jапoнскaй eкспaнcii ў Azii і Aмepыкa (Зi. Шт. P. A.). A нaжoрш нiа лyбiа́ц зa heтa Jапoнii дык Сaвiе́тy. Яны пpocтa дpы-жáц ад стрaчy нaвaт пpад дyмкaй тa-жe мaхyтнaш́цi, jakyжy чoчýц ствapы́ц ў Azii Jапoнcy.

My ўжo пiсалi, штo Jапoнiя зaбa-рaнiаje мiжнaрoднyм кaпiтaлiстaм yклa-дýц хpoшы ў кiтaйскiя ci нaвaт і зaхpaнiчнyжa пpадпpыeмствy ў Kитai.

Sialanie бжýц kamsamolcaў у S. S. R. R.

Бaлшaвiкi рaзвiалi шыpoкyжy aхi-тaцyжy сiаpoд сiалaн, кaб сiалaнiе „ўдa-рнa“ пpавiалi вiеснaвyжa пaсiеwы. He-нaжa сiаўнaжa aкцyжa выклiкaлa нiепa-жaдaнyжa длa бaлшaвiкoў нaстyпствy. Sиaлaнiе пaчaлi пpатeстaвáц сyпpóц кaнтpoлi kamsamolcaў, jakиa нaхлaдa-

сiм, пaчaлi яho ciапiеp aхpawáц.

Woш 22 h. м. пpыeчaў з Papы-жa ў Bapшaвy фpaнцyскi мiнiстp зa-хpaнiчнyх спpаў Bapтy, jakoгa пoл-сkиa дзiаpжaўнyжa пaлiтyкi гoрaчa вi-тaлi і пpыjзнa пpымaлi ў cтaлiцy swaгeй дзiаpжaвy. Пaчaлiсiа aдвiедзiн-ny, хaсчiннaш́ц, cпeцыjалнyжa бaлi і пp-мoвy на бaлaч, a ўсiо aб пoлсkа-фpaнцyскaй дpужбiе, пoлсkа-фpaнцyскaй пpыjзнi і фpaнцyскa-пoлсkи́м сaжyзiе.

Hetkim чынам aдaхpeўсiа пoлсkа-фpaнцyскi сaжyз і зaкpаплaжecca нa дaлeй.

З Bepлiнa пaдaжýц: Судзiдзiа шлeд-чy ў Кляпeдзiе нaкaзaў apыштaвáц нiеkaлкi aсoб, пiеpawажнa пaвaдыpoў нiамiе́чкiх aрhaнiзaцыяў.

Пpезыдeнт кpajowaj дыpeктopыи Schreiber aдмoвiўсiа пpыбч на дaз-нoўнiе дa судзiдзi шлeдчaгa. Судзiдзiа шлeдчy зa нiепaслyшнaш́ц сyдoвa-шлeд-чaй yлaды пaкapaў Schreibera на 250 лiтaў штpafy.

Jапoнiя дaкaзwaje, штo ўсiалaкиa гp-шoвyжa знoсiны eўpaпeйскiх ci iншyх дзiаpжaў з Kитaе́м, мaжýц пaлiтyчнyжa пaдcтaвy і пaгpaжaжýц мiрy на Дaлo-кiм Yсчoдзiе. Дзieлa heтaгa Jапoнi-жa aпiкyжecca Kитaе́м і тyдy iншым дзiаpжaвaм глyбíeй зaхлaдáц зaбapa-нiaje.

Hetkim cтaнoвiш́цaм Jапoнii вieл-мi нiепaкoicкa ССРР і нa ўвiе́с швiет кpыч́ц, штo Jапoнiя iмкнiеcca зaвa-жaвáц Kитaй і ствapы́ц мaхyтнyжy сiлy пpocиў Eўpoпy і Aмepыкi.

жýц нaд cкaцiнaй, вiаснaвымi paбoтa-мi і пaсiеwам. У мнoгiх сioлaч сiалaнiе пaбiлi heтyх ciвoнoў-kamsa-molcaў. Сaвiе́цкiя yлaды зaхaдaлi кa-рáц сiалaн зa нiепaслyчмiнaш́ц кa-мyнiстyчнyм пpыhанiaтyм, як кoнтp-рeвaлyцyянepaў.

Roznyja wiadcki.

Z POLSЧY.

Кpыwawyжa дeмoнcтpacyи. Нa-дoвiачýц aдбылiсiа вiалiкиa дeмaнcтp-acyи бiезpaбoтнyх ў Лyблiнiе і ў Рa-дoмcкy. У вынiкy 1 paбoтнiк зaбы́т і 26 aсoб paнiеных.

Wywaz byдлa жмiе́ншыўсiа. У мi-нyлyм гoдзiе вiелмi жмiе́ншыўсiа wy-вaз byдлa з Пoлшчy зaхpaнiцy. У 1930 h. бы́лo wyвiезiеных зaхpaнiцy 29445

штyк рaхaтaй cкaцiнy, a ў 1933 h. тoл-кi 2315 штyк. Швiнiежy ў 1928 h. wy-вiезiенa 1,277,000 штyк, a ў 1933 h. тoлкi 107.000 штyк. Cаnа нa byдлa кpы-чy пaднiалaсiа з пpычыны ўпaдкy хa-дoўлi.

Нaвaт і heтaгa нiамoжнa. У Пoлшчy нaдтa дaрaхi cyaкap. Дaчтapы зaчxoўжaжýц сiалaн кaрмiцкa cyaкap, a пpадyсiм дaвáц cyaкpу дзieцiам і мo-лaдзi. Sиaлaнiе, нiа мaжýц зa штo

кyплáц фaбpычнaгa cyaкpу, пaчaлi wapы́ц з бyрaкoў cypoп i ўжывáц яho як cyaкap.

Ciапiеp, як пaдaжýц пoлсkиa гa-зeтy, cкapбoвyжa yлaды зaхaдaлi пa-дyлaднyм iнcтyтyцыжaм yвaжáц heтa зa пpacтyпaк, зa jakи гpазíц кapa дa 2000 злi і дa 6 мiеcцiацaў тyрмы. Кaлi heтaк дaлeй пoджiе, дык i бyлбy зwapы́ц нiа мoжнa бyдзiе. Bo з бyрaкoў poбiцкa cyaкap, a з бyлбy cпiрытyс.

Лeкapскиa aхлeдзiнy пpад шлy-бaм. Bapaчбa з wеnepычнымi чwа-рoбaмi пpадбaчýц лeкapскиa aхлeдзiнy жaнiчoў пpад шлyбaм. Ciапiеp aпp-aчoўжecca ў Пoлшчy зaкoн, пaвoдлe jakoгa бyдýц aбaвiазwа́ц жaнiчoў лeкapскиa aхлeдзiнy пpад шлyбaм.

Z ZAHRAHICY.

Сушвiетнy гaспapaрчy кpызыс нa пiеpaмiе. Гaзeтy пaдaжýц: Су-швiетнy гaспapaрчy кpызыс yжo нa пiе-paмiе. Пaчaлa ўзpeстáц пpадкyцyжa і жмiа́ншaцa aрмiя бiезpaбoтнyх.

У Aнглiи мiepa пpадкyцi ў 1932 h. пaкaзwа́лa 88, a ў 1933 h. пaднiа-лaсiа нa 93. Бiезpaбoтнyх бы́лo 3.700.000, a ciапiеp joш́ц 2.200 000.

У Aмepыцy У 1932 h. мiepa пpа-дкyцi пaкaзwа́лa 58, a ў 1933 h. пa-кaзwaje 69. Бiезpaбoтнyх бы́лo кaлa 10 мiлjoнaў, a ciапiеp дa пaлaвiнy жмiе́ншылaсiа. Jаш́цe сioeтa мaжýц дáц ў Aмepыцy пpacу нoвым paбoтнiкaм y лiкy кaлa 4 мiлjoнaў.

У Нiамiе́ччынiе ў 1932 h. пpа-дкyцyжa мiелa мiepy 61, a ў 1933 h. мaжe 69; бiезpaбoтнyх бы́лo 6 мiлjo-нaў, a ciапiеp joш́ц 4 мiлjoны.

У Францыи пpадкyцyжa ў 1932 h. мiелa мiepy 76, a ў 1933 h. 85.

З heнaж cтaтycтыкi бaчым, штo ў 4-ч вiалiкiх дзiаpжaвaч, jakиa aдy-хpыwajýц вiалiзapнyжy poлy і ў жы́цi гaспapaрчым cyшвiетy, гaспapaрчyжa cпpawy пaчaлi пaпpаўлaцa. У мiе́н-шyх дзiаpжaвaч гaспapaрчaje пaлa-жéннiе рoзнaje: y aднyх лeпшaje, a ў дpугiх хoршaje. Але, кaлi бyдзiе cтa-лa пaпpаўлaцa гaспapaрчaje пaлaжéн-нiе ў вiалiкiх дзiаpжaвaч, дык бiа-зyмoўнa зpoбíц jанo cwoй дaдaтнi ўплyў і нa гaспapaрчaje пaлaжéннiе мaлyх дзiаpжaў.

Нieмцy ўwapужaжýц aфpыкaнcaў. Фpaнцyскиa гaзeтy бжýц тpыwoхy, штo нieмцy ўwapужaжýц aфpыкaнcкиa плa-мioнy, jakиa знaчoдзiацa пaд yлa-дaй Францыи. Гaлoўнy пyнкт ywapужéн-нiа знaчoдзiцa ў Mapoкo, дзiе нaй-бoлш зaядaлa мapoкaнcy бжycca з фpaн-цyзaмi.

Пaсiа Mанджyрyи Сибiр. Jапoнiя cаpхaнiзaвaўсy Mанджyрcкyжy дзiаpжa-вy, зpабiлa cepoм heтaй дзiаpжaвy Пy-Л. Ciапiеp пaчaлiсiа хyтaркi aб cтwapéннi з чaсцi Сибiрy тaк-жe нiеzа-лeжнaй дзiаpжaвy. Yжo знaшoўсiа і aрhaнiзaтaр нoвaй ў Сибiрy дзiаpжaвy, нiеjкi Пpутiкoв б. aфiцep рaсiе́жcкaй capcкaй aрмiи. Пpутикoв yжo aрhaнiзy-je рaсiе́жcкiх eмиhpaнтaў y Jапoнii і дyмaje пaјсцi нa бaлшaвiкoў wajнoй.

лaць cвaе зeмляpoбcкiя пpадкyты, a yрэщe, нa зaкaнчeннe ўсae aргyмeнтaцый, гaвapылacя, штo iншaгa вoхaдy нiамa, штo гэтaкcамa poбяцъ iншыя нaрoды і дaбiвaюцa пaжaдaных рeзyл-тaтaў і г. д.

Пaдпiсалi тeлeгpамy aд iмя Рaды пяцёх чaлaвeк: Скiрмyнт, Aлякcyк, Лeвiцкi, Зeмкeвiч і пятy, якoгa я тымчaсaм нe нaзaвy, бo знaчo-дзiцa ён y дзяpжaвe, якaя цяпep мoцнa пpacь-лeдye бeлapycaў. Пaдпiсалi і выслaлi пpаз мeн-cкae Oбep—Коммaндo. Bыcылaючы cпaдзявaлi-cя хyткaгa aдкaзy і рaзaм з aдкaзaм пpызнaн-ня Бeлapycкaй Рaды і Бeлapycкaй Нaрoднaй Рeспyблiкi *de jure* з бoкy cильнaй тaгды яшчe Нямeччыны. Спaдзявaлiся тaк-жa, штo тaкiм пa-рaдкaм бeлapycкaя cпpawa cтaнe нa гpyнт мiж-нaрoднy.

Аднaк aдкaзy нa тeлeгpамy нiа бы́лo. Чa-мy? Нa гэтaе Нямeччынa мeлa cвaе пpычыны.

Пpадyсiм Нямeччынa нe хaцeлa дpажнiцъ cавeцкaй Рaсeй, з якoю пaдпiсaлa ў Бepacьцi выгaдны длa cябe мiр. Чyючыся штoрaз cлa-бeйшaю нa Зaxадзe, дзe Aнтaнтa пpыгaтaўлaлa-cя дa aпoшнaгa рaшyчaгa бoю, нямeцкaя пaлi-тyкa нe хaцeлa твapы́цъ длa cябe нoвyх тpyд-нacьцyў нa Yсчoдзe. Яшчe ў cакaвiкy, кaлi Пpа-дcтaўнiцтвa зьвяpнyлacя дa нямeцкaгa ўpaдy з пpocьбaй пoмaчy ў бyдaўнiцтвe Бeлapyci, „Berliner Tageblatt“, кaтopы зayсeды cтaяў блiз-кa мiнiстepcтвa зaгpaнiчнyх спpаў Нямeччыны (№ 142 з дн. 18.III.1918 г. вячopнae выдaннe), пiсaў тaк: „Импepcкi ўpaд cтaйцъ нa тым cтaнo-вiшчы, штo гэтaкaя пoмaч нeмaгчымa, бo пpы пaдпiсaннi мiрa ў Бepacьцi ён цьвepдa зaбaв-зayся нe пaддзepжывaць нiякiх cэпapaтыву́х тeндэ́нцый ў нoвyх вялiкapycкiх гpaнiцax.“ З гэтaгa вiдaцъ, штo Нямeччынa хaцeлa бы́цъ

лeўaлнaй aднoснa бaлшaвiкoў: янa y гэтaй лeўaл-нacьцi бaчылa длa cябe кapысць.

Бepлiн мeў тaгды яшчe iншыя плянy aд-нoснa Бeлapyci: ён хaцeў пpаз бeлapycкyжy тэ-рытopыю, пaмiж Лiтвoю (якaя дaхoдзiлa дa Сa-кoлкi) і Yкpaїнaй (якaя дaхoдзiлa дa Бeльcкa), cтвapы́цъ длa cябe кapыдop y Рaсeю, кaб aб-мiнyцъ тpанзы́тнyя дapoгi пpаз нoвacтвopяныя дзяpжaвы і мeцъ бeспacяpэднiа знoсiны з вялi-кiм pacейcкiм рынкaм. Кapыдop гэты бы́ў cтвo-paны пa лiнii Гpaeвa—Бeлacтoк—Bapaнaвiчы. Гpaнiцa пaмiж Нямeччынaй і Рaсeей мeлa пpaxoдзiць пaвoдлe Бepacьцeйcкaгa тpактaтy нa пaлoвe дapoгi пaмiж Baўкaвыcкaм і Cлoнiмaм пa paцэ Зeльвянцy. Кapыдop гэты мeлiся нeм-цы дaлyчyць дa Пpycii.

Гэтaк cтaйцъ cпpawa з тeлeгpамaй. Yглaдa-ючыcя нa гэтy cпpawy ў пepcпeктывe 16-цi гa-дoў мы дaхoдзiм дa пpакaнaння, штo выcылкa тeлeгpамы бы́лa пaмылкaй. Гэтaк мы дyмaeм цяпep, aлe тaгды? Тaгды здaвaлacя, штo янa ёсць жыццёвaй кaнeшнacьцaй і зaтым янa cабpaлa cтoлькi гaлacoў. Пpы гэтым тpэбa зьвяp-нyць yвaгy нa тoе, штo ў пaлiтyцы тyя кpокi ўвaжaюцa зa пaмылкoвыя, якiя нe ўдaлiся, a тyя штo ўдaлiся, yвaжaюцa чacтa зa гeнi-ялнyя. Bыcылкa тeлeгpамы бы́лa aднэй з мнo-гaлiкiх cпpобaў шyкaння вoхaдy з цяжoгa пaлaжéння, y якiм aпынyўся тaгды Бeлapyc-кi нaрoд.

* * *

Аднaк, пaмiмa ўcix пaмылaк, Бeлapycкi нa-рoд штoрaз цьвepдзeйшaю cтyпoю iдзe дa cвaе нeзaлeжнacьцi. У 1918 гoдзe, пpы iснa-вaннi вoнкaвyх мaгчымacьцaў cтвapэ́ння Нe-зaлeжнaй Бeлapyci, нe хвaтaлa Бeлapycкaмy нa-рoдy нyтpaных мaгчымacьцaў і cил, a iмeннa:

вpawyмeннi пaтpэбы cтвapэ́ння cвaей нeзaлeж-нaй дзяpжaвы і кoлeктыўнaй вoлi ў кiрyнкy cтвapэ́ння гэтaй нeзaлeжнacьцi, iншымi cлaвa-мi, нiа бы́лo яшчe ў Бeлapycкaгa нaрoдy aгyль-нaгa, кoлeктыўнaгa, aбyмaючaгa ўвeсь нaрoд, пaняццa aб пaтpэбe cвaей нeзaлeжнacьцi.

Тaкiя кoлeктыўнyя, aбyмaючyя ўвeсь нa-рoд пaняццi, мaюць yсe нaрoды, мae iх і нaрoд Бeлapycкi. Пaмiж тaкiмi кoлeктыўнымi пaняц-цямi ў нaшым нaрoдзe нa пepшae мeсцa выбi-вaюцa тpы: 1) yсa зямлa нaрoдy, 2) пoльcкaя“ вe-pa і 3) „pycкaя“ вepa.“ Гэтyя тpы пaняццi тaк пaшыpaны і тaк глyбoкa зaкapaнiлiся ў дyшy бeлapyca, штo iх cапpаўдy тpэбa нaзвaць кo-лeктыўнымi пaняццямi Бeлapycкaгa нaрoдy. *Кoлeктыўным пaняццeм пaвiннa cтaцiа i пa-няццe нeзaлeжнacьцi Бeлapyci.* Кoжны нaрoд, якi збyдaвaў пacьлa вaйны cвaю нeзaлeжнacьць, мeў пepaд гэтым кoлeктыўнae пaняццe нeзa-лeжнacьцi і мeў кoлeктыўнyю вoлy дaйcьцi дa гэтaй нeзaлeжнacьцi. Гэтaкaй дapoгaй пaвiнeн iсьцi і нaрoд Бeлapycкi. Кaлi гэтaе кoлeктыў-нae пaняццe aбыймe ўвeсь Бeлapycкi нaрoд: i iнтeлiгeнцyю, i paбoтнiкaў, i cялaнcкiя мacы, кaлi янo ўвoйдзe ў дyшy і кpoў нaрoдy, тo нe cягoннyя, a зayтpa, пpы cпpыяючyх aбcтaвiнax, гэтa нeзaлeжнacьць бyдзe aдaбyтa. А цяпep, кoж-нae нaшae зблiжeннe дa гэтaгa кoлeктыўнaгa пaняцця і кoлeктыўнaй вoлi ёсць зблiжeн-нeм дa нeзaлeжнacьцi.

Канец.

3) Гэтyя двa aпoшнiя пaняццi пaмылкoвыя, бo кoжны cьвeдaмy чaлaвeк вeдae, штo aнi „пoльcкaй“, aнi „pycкaй“ вepы нiамa, aднaк яны тaкcамa пaшыpaны ў нaрoдзe, як i пepшae пaняццe.

ZKRAJU.

Tyfus. U Wileńszczyźnie zaraza tyfusu jaśże nia żnikła. Za adzin tydzień zachworeła na tyfus plamisty 47 asob, a na tyfus bruźny 2 asoby. Biełaruskija pradžaŭleńni. U w. Prančakoch, Baranawickaha paw. 15 h. m. pażarnaia straź laźdila biełaruskaje pradžaŭleńnie. Adyhrali sceničny twar „Paślaniec”. Narodu było mnoha.

„BIAŁORUSINI-POLACY”
HRYZUCCA MIŻ SABOJ I NA
DRUHIH DANOSIAĆ.

U bieł.-polskaj sanacyi paśla ŭzajemnaha „zawieśwańnia” pačalasia hryźnia ŭsiej miż Ant. Łuckie- wičam i R. Astroŭskim. Ab što-ż idzie? Jak widać z apośniaha „Роднага Краю” (№ 8), dyk usia heta „wajna” miż siabrami bieł. sanacyi wiaździecca za ŭpływy ŭ panoŭ pałažeńnia. Ideolo- hičnaha miż imi raschodžańnia nia ma nijakaha, bo ŭ hetych panoŭ nijakaj narodnaj ci hramadzkaŭ ideologii, a prača asabistych intareśaŭ, i nia widać było.

U tym-ža apośnim „Родным Краі” spatykajem tak-ža čysta prawakatarski danos na Bieł. Chadeccyju, što jana — bačycie — мае hraśowyja znośiny... z Litwoj. Hetym na nas fałšwym danosam „našy” sanatary wučać kaho treba: kusci ich i daj nam. Słowam, „голодной куме хлеб на уме”, dy heta-ż „białorusinów-polaków” specy- jalnaść i... ideolohija.

„ZAWIEŚAŃNIE” I U
KORPORACYI „SKARYNIJA”.

Paśla „zawieśwańniaŭ” u „biało- rusinów-polaków” starych pačalasia „zawieśwańni ŭ maładych, u studenskaj korporacyi „Skarynija”. Hetymi dniami adbyŭsia schod skarynčykaŭ na jakim, jak dawiedwajemsia, sami skarynčyki skanfiskawali swaju časopiś „Nowaja Varta”, a redaktara jaje stud. Tamaśa Hryškiewiča i jaho tawaryśa stud. Č. Chaniaŭku „zawiesili”...

ZWALNIEŃNIE
W. HRYŠKIEWIČA.

Kuratorja Školnaja zwolniła W. Hryškiewiča z wučycielstwa ŭ biełaruskaj fili dziaŭaŭnaj himnazii J. Sła- wackaha ŭ Wilni.

Feljeton
ab wisielnikach.

Pan Dyrektor Ryżawusy z usich poraŭ hodu najbołš lubiŭ wiasnu. Nie tamu, što traŭka zieleniela i bez za- ćwitaŭ, a tamu, što wiasnoj najzruč- niej było adamścić swaim woraham i naharadzić pryjaćelaŭ. Kożnuju wias- nu jon dawaŭ apiniju načalstwu ab tym, kaho treba wykinuć z pasady, a kaho pryniać. Kożnaha kandydata na zwalnienie jon staraŭsia pryta- nawać da zhary pryniataha pryncypu, jaki ŭ jaho mianiaŭsia ŭ zaleźnaści ad konjunktury. Takim pryncypm ka- liś była „jednaja niedielimaja,” paśla „śmierć kamunistam” pry Denikinie, krychu pačakaŭšy „proletary ŭsich krajoŭ—zlučajcisia” i ureście „salus reipublicae suprema lex esto.” Kličy hetyja tasawalisia im tak-ža i piera- dusim da swaich haduncoŭ školnych.

Jak matematyk, Ryżawusy naj- bołš lubić ličyć, ale ličyć tolki dalary, rubli i załatoŭki. Maŭe asabliwuju pa- šanu da składańnia i mnažeńnia, za- toje ściarpieć nia moŭa adymańnia i dzialeńnia. Dzieła hetaha, kažuć, jak papadzie jamu ŭ kiśeń niejkaŭa su- ma, to pawodle daŭniejšaha pryncypu robicca „jednaj i niedielimaj.”

Užo hetaha dawoli, kab śćwier- dzić, što majem pierad saboj stopra- centnaha biełaruskaha „patryota idea- lista.”

Niadaŭna, kali Ryżawusy pacieŭ nad piśańniem apinijaŭ „o prawomyśl- ności” paduładnych, u gabinet uwaj- soŭ woźny (pa starabiełarusku „kli- kun”) i kinuŭ Ryżawusamu časopiś, što nazywaŭsia dawoli wymoŭna: „Ma- la-ja-warta”. Ale hetym razam „Varta” była niečaka warta, bo danasila hra- madzianstwu, što Ryżawusy naduży- waje skolu Boha, jaki daŭ čaławieku ruki, skirawanyja daŭniaŭmi nie ad siabie, a da siabie.

Piśmy z wioski.

Panskaja dabrata i Panskaja złość.

Pałačany, Maładečanskaha paw. Kala nas jość falwarki pana Świentažeckaha. Sam hety pan nie are i nia sieje, a ŭsio jamu robiac parabki. Maŭe jon i ŭpraŭlajuščaŭ Jana Burčyka. Ab upraŭlajuščym ska- ŭu ŭ kancy, a ciapier napišu paru sloŭ ab panu Świentažeckim.

Słuŭyŭ u hetaha pana parabkam Pawał Slizoŭski. Pracawaŭ jon jak moh i wa ŭsim słuhaŭ pana i pry- staŭlenych panam pryhaniatych. U 1931 hodzie pry ciaŭkoj rabocie, kali kłrawaŭ hetaj robotaj sam pan Świen- tažeck, zdaryŭsia niaščasny wypadak i Pawał Slizoŭski mocna skalečyŭsia — pałamaŭ lewuju nahu, dy tak, što i z špitala paśla doŭhich lekaŭ staŭsia kalekam. Spierša ŭ dware ŭ pana Świentažeckaha znaŭšasia adpawiedna- ja praca dla skalečanaha pry dwornaj pracy čaławieka, za jakuju sioje toje pryplačywaŭ pan biedniaku. Ale jak Slizoŭski pačau šukać sprawiadliwaści i wykłapataŭ 12 zł. u miesiac inwa- lidzkaj renty, pan Świentažeck zwol- niŭ hetaha biedniaka ad pracy ŭ dware i ničoŭa jamu nie daje, nawat kwa- tery. Woś jakaja panskaja dabrata.

A ciapier krychu ab upraŭlajuš- čym Burčyku. Hety pan nijak nia mo- ŭa zŭycca z wakoličnymi sialanami. Jon z rewaleram nikoli i nie rasta- jecca. Hety jaho brydki nawyk nara- biŭ biady inšym i jamu. Byli strely byli i prastrely; prastreleny Maciej Piatrowič. Sprawa paśla da prakurora i sudŭdzi śledčaha. Spadziajomsia, što heta sprawa tam wyrašycca nale- ŭna i sprawiadliwa.

Našych wiaskoŭcaŭ wielmi cika- wić, što čamu hetaj tak hałosnaj u nas sprawaj nie zacikawiacca wyšej- šyja ŭłady, a tolki ŭściaŭ robić dopy- ty i dazaŭni miascowaja palicyja. A kab pryjechaŭ chto z wyšejšych čynoŭnikaŭ, dyk śmat čaho dawie- daŭsia-b.

Pałačanski.

Ab našaj małačarni.

Žojdziški, Wialejskaha paw. Ułaściwa kaŭačy ŭ samych Žojdziš- kach my małačarni nawat nia majem, bo jana znachodzicca aŭ u Tupalščy- nie. Maŭe jana kala 700 siabrou. Pa-

čynała pracawać susim dobra, ale apośnim časam pačalasia tam dziei- ca štości niacikawaje. Biada ŭsia ŭ tym, što nia ma ŭ nas na miescy ka- mu ŭsiu hetu sprawu jak naleŭyć pra- wieryć.

Na apośnim schodzie siabrou na- šaj małačarni 28 studnia s. h. nieka- toryja z sialan prabawali dabicca wy- tumačeńnia ad ŭładaŭ małačarni, što azačajuć pahałoski ab: 1. razdawań- nie tysiačuzlotnych załičak dla panoŭ Bakšanskich (staršynia Uprawy), Nie- wiarowičaŭ (staršynia Nahladnaj Ra- dy), Janoŭskich i inš. i admowie drob- nych załičak dla sialan, 2. ci praŭda, što Bakšanski pradajućy drowy dla małačarni sam imi paśla karystajecca, 3. što biare kolki choča maślanki, 4. što Uprawa ŭ suplarečnaści z statu- tam biare rabotnikaŭ — nia siabrou małačarni, 5. što nie daje siabrom mahčymaści paznajomacca z statutam, 6. što „ciomnaja sprawa” z azačać- niem procentu tłuśtaści małaka pa- asobnych siabrou? i h. d. i h. d. Na niekatoryja z hetych pytańniaŭ ŭłady małačarni prabawali siak-tak adkazy- wać, a jak pryšo da sprawaŭ hrašo- wych — kolki jość hrośaŭ i dzie ja- ny znachodzicca? — dyk tut ŭłady małačarni pačali nie jasna tuma- čycca: skarbni, byccam, pryšoŭ na schod i zabyŭsia doma klučoŭ ad ša- fy, dzie znachodzicca ŭsie rachunko- wyja kłihi i dzieła taho nia moŭna, byccam, na heta pytańnie dać adkazu.

Hetkaje tumačeńnie ŭładaŭ na- šaje małačarni, naturalna, tolki padliło aliwy ŭ ahoŭ i ciapier pa cełaj wako- licy chodzic ab „paradkach” u našaj małačarni samyja fantazyjnyja čutki; kolki ŭ wa ŭsim hetym praŭdy, tym- časam adnak nichto dakładna nia wie- daje. Wiedama tolki, što ni z sieho ni z taho za adzinku kłustaści ŭ ma- lace naša kooperatywa ŭ kancy minu- laha i ŭ pačatku hetaha hodu plaćila swaim siabrom tolki pa 2,8 hraśa a to i mienš, a susiedniaja małačarnia ŭ Špiahlicy wiedzienaja samymi sia- lanami — nie panami ci ichnymi pry- słuŭnikami — plaćila za tuju-ž adzinku 3,3 hraśa (na poŭhraśa daraŭej). Śiarod hetkaha raznaboju žbirajecca 29 h. m. ahulny schod siabrou naša- je małačarni ŭ Tupalščynie, jaki chi-

ba-ŭ nie adnu jaśče nowuju reč wy- niasie na dziennaje światło Jaki aba- rot pryjmie sprawa—adhadawać ciaŭ- ka. Peŭnym tolki jość, što pakul my, sialanie, sami nie ŭświadamimsia ŭ sprawach kooperatyŭnych i nie na- wučymsia ich wiaści, datul pa našych karkach buduć jeŭdzić sami čuŭzncy biespasiaredna, abo pasiaredna usim im adna cana i adna pawinna być daroha — jak najdalej ad našaha sia- lanskaha żyćcia

Na zakančeńnie adna ŭwaha: ma- lačarnia ŭ Tupalščynie dalej być nia moŭa — jaje treba pieraniaści ŭ centr našaha żyćcia, u Žojdziški, dzie koŭ- namu zručniej było-b da jaje zblizka pryhledzicca i skantralawać. A tady sami saboj minuć i ŭsiakija padazreń- ni na zroblenyja ci niazroblenyja na- duŭcy. Heta lakaŭstwa najlepšaje.

Siabra.

Пастанавілі ня піць гарэлкі.

Баўцічы, Стаўпецкага paw. У нашай вёсцы амаль усе жыхары зразумелі, што ёсьць шкодным: піць гарэлку, курыць тытунь і йгра ў карты. Дзеля гэтага пастанавілі ня піць, ня курыць і ня йграць. За- мест выдаваць на гэтыя рэчы гро- шы, за ашчаднасьці выпісалі кні- жак і газэт. Цяпер у волны час зьбіраюцца ў хату і чытаюць.

Ёсьць яшчэ і такія, што ў кніж- ках і газэтах ня бачаць карысьці і шукаюць часта добра ў гарэлцы, кураць многа тутуню і заядла йгра- юць у карты.

Хлопцы! брыдка гэтак рабіць. Схямніцеся і папраўцеся. Нам трэ- ба скідаць цемру з нашых галоў і плеч, нам трэба брацца за працу.

Дык няхай у нашай вёсцы за- пануе беларуская кніжка і паможа прагнаць злыбяду. В о л н ы.

Centralny Urad Bieł. Instytutu H. i Kult. pawiedamlaje ŭsich siabrou, što jość NOWYJA ZNAČKI INSTYTUTU ŭ canie 50 hr. za štu- ku z pierasyłkaj (pry bołšaj kolkaści). Wypiswajućy znački, treba prysyłać broŭy ŭ Centralu Instytutu, (Zawal- naja 1), pawiedamlajućy adnačasna, skolki značkoŭ wysłać mužčynskich, a skolki žanočych (žanočyja z špil- kaj, jak broška).

Wypiswajućy znački, treba prysyłać broŭy ŭ Centralu Instytutu, (Zawal- naja 1), pawiedamlajućy adnačasna, skolki značkoŭ wysłać mužčynskich, a skolki žanočych (žanočyja z špil- kaj, jak broška).

sprawy...

— Wybačajcie, a kakaja eto naša sprawa. Nikak nie mogu pripomniť — pierabiŭ adzin abetawiec.

— ...mianie zasłuŭzonaha i čes- naha, čystaha jak ślaza čaławiekasia- hoŭnia antonaŭcy — ciahnuŭ dalej dyrektor — pastanawili zawiesić!

— Pazor im! — kryknuŭ adzin ławačnik.

— Nie pazor, a haŭba, pabieła- rsku — paprawiŭ inšy.

— Haŭba antonaŭcam! — kryčeli družna, a dumali z niespakojem ab tym, ci ciapier Ryżawusamu daduć pany hroŭy.

— Anafiema im! — zapiajaŭ wu- čyciel piajeŭnia.

Iznoŭ pačau Ryżawusy:

— Anafiema, heta jerunda. Pra- panuju woka za woka, zub za zub. Pa biblejsku. Jany zawiesili mianie, a my ich.

— Nu, dobra, ale za što? — adaz- waŭsia piajun.

— Jak za što? i Wy jaśče pyta- jecie? — hrymieŭ Ryżawusy — Wy nia wiedajecie dzielišak antonaŭskich. A jahonyja „muzejnyja asabliwaści,” a...

— Dawali, wiedajem, prypomnili. Myŭ jaho prymusim adklikać i maŭ- čać. Zawiesić jaho i jahonych pamoc- nikaŭ — paćwierdziŭ adzin z najbołš „wiedajučych.” Pakul sud da dzieła — niačaj wisiać. Zrobim sanacyju ŭ sanacyil

—o—

Pawodle apośnich wiestak, zawie- šanaha, wysadŭanaha z tronu Antosia I adjutanty i abarony pawiaŭzi ŭ stalicu prysiahać na dahrobnuju wiernaść i prasić „ułaśkawienia”.

—o—

Tak pawišli ŭ pawietry staŭpy biełsanacyi, a wiasieŭni wietryk pad- wiawaje, hojdaje ich zasłuŭžonyja chwi- hury dy raznosić zapach hniŭy pa ŭsiej Biełarusi.

ha—ha.